

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Юнін О. С., Шевченко С. І.

ВСТУП

До 2014 р. в українському суспільстві категорія «воєнна безпека» майже не використовувалась. Лише в поодиноких випадках науковці розглядали її в якості певного нерозривного атрибуту держави поряд з поняттями «державний суверенітет», «незалежність» тощо, не вдаючись при цьому до аналізу змісту даного терміна та не розкриваючи його основні ознаки.

З анексією АР Крим та окупацією частини Донецької і Луганської областей терористичними угрупованнями та російськими військами відповідна тема почала поступово підійматися в наукових колах. При цьому, як правило, термін «воєнна безпека» виступав лише в якості певного інструмента, яким оперував той чи інший науковець в ході розкриття проблематики побудови стратегії національного опору російській агресії. Сутність же даної категорії не піддавалась глибокому аналізу.

24 лютого 2023 року російська федерація підступно розпочала повномасштабну війну проти України. Щодня мільйони українців протистоять агресії держави-терориста, кожен на власному фронті: військовому, політичному, економічному тощо. Незламність духу, сила і мужність, яку продемонстрував український народ, вразили весь цивілізований світ. Втім, для збереження даних атрибутів необхідно підтримувати на високому рівні ряд напрямків роботи, у тому числі і законодавство в частині кримінально-правового забезпечення воєнної безпеки нашої держави. Для реалізації цього завдання важливо розкрити дефініції воєнної та національної безпеки, проаналізувати їх співвідношення між собою та визначити перелік суспільно небезпечних діянь, які прямо або опосередковано посягають на суспільні відносини, що забезпечують охорону воєнної безпеки України (або ж безпосередньо на саму воєнну безпеку, якщо керуватися підходом «об'єкт складу кримінального правопорушення – соціальні цінності» – прим.).

Питанню воєнної безпеки як об'єкта окремих складів кримінальних правопорушень приділяли свою увагу ряд науковців, серед яких варто відзначити праці Ю.В. Александрова, М.І. Бажанова, В.С. Березняка, В.І. Борисова, І.А. Вартилицької, Р.В. Вереші, А.А. Вознюка,

В.К. Гіжевського, В.К. Грищука, В.П. Смелянова, І.М. Копотуна, В.О. Кузнєцова, О.М. Литвинова, Ю.В. Орлова, С.В. Петкова, В.Ф. Примаченка, В.Я. Тація, В.В. Топчія, М.І. Фіалки, А.Є. Фоменка, С.О. Харитонова, В.В. Шаблістого, О.Н. Ярмиша та ін.

Не дивлячись на це, комплексне дослідження кримінально-правового забезпечення воєнної безпеки наразі не проводилось, що і зумовило вибір даної теми.

1. Поняття національної безпеки та її співвідношення з воєнною безпекою

Категорія «безпека» широко використовується у чинному законодавстві на всіх рівнях. Так, на сьогоднішній день вона 36 разів згадується у тому чи іншому вигляді в Конституції України¹. Зокрема, у ст. 17 Основного закону задекларовано, що забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом².

Таким чином, у запропонованій нормі законодавець пропонує такий вид безпеки, як державна. При цьому зміст категорії «безпека» загалом та такого її різновиду, як «державна безпека» у чинній редакції Конституції України не розкривається³.

Доволі поширеними є випадки використання у змісті Основного закону поняття «національна безпека». Наприклад, у ст. 18 даного нормативно-правового акта зазначається, що зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права⁴.

Той факт, що вся зовнішньополітична діяльність повинна бути спрямована, в першу чергу, на забезпечення національної безпеки апіорі свідчить про виняткову важливість цієї соціальної цінності. Дана

¹ Шаблістий В.В. Про публічність та приватність кримінально-правового забезпечення інформаційної безпеки людини. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2013. № 1. С. 177.

² Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.

³ Шевченко С.І. Адміністративно-правове регулювання поліцейської діяльності щодо забезпечення публічного порядку : дис...канд. юрид. наук. Дніпро, 2018. С. 78.

⁴ Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.

теза підкріплюється положеннями ст. 32 згаданого нормативно-правового акта, в якій вказано, що не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини⁵.

З викладеного слідує, що інтереси національної безпеки – це та соціальна цінність, яка може виступати в якості однієї з трьох обов'язкових підстав порушення згаданого вище основоположного принципу побудови правової демократичної держави⁶.

Окремо додамо, що категорія «національна безпека» також використовується законодавцем у ст.ст. 34, 36, 39 («інтереси національної безпеки»), 44 («забезпечення національної безпеки») тощо. У п. 17 ст. 92 вказується, що виключно законами України визначаються основи національної безпеки, організації Збройних Сил України і забезпечення громадського порядку⁷. Даний факт свідчить про те, що визначення основ національної безпеки відноситься до компетенції Верховної Ради України.

Таким чином, в Конституції України розповсюдженою є категорія «національна безпека», проте жодного разу не зустрічається поняття «воєнна безпека». Крім того, у змісті Основного Закону законодавець лише оперує поняттям «безпека», не розкриваючи при цьому його зміст. Ба більше, в жодному вітчизняному законодавчому документі не надається визначення поняття «безпека».

На підзаконному рівні використання категорії «безпека» є більш поширеним явищем. Втім, розкриття цього поняття, як правило, надається в контексті тієї чи іншої сфери відносин⁸. Так, наприклад, у Правилах супроводження в контрольованих зонах авіапідприємств матеріальних цінностей і пасажирів, затверджених наказом Державного департаменту авіаційного транспорту України від 11.06.1996 № 168/397 зазначається, що безпека – комплекс заходів, а також людські і

⁵ Там само.

⁶ Юнін О.С. Пріоритетність захисту прав та законних інтересів людини в діяльності поліції. *Митна справа*. 2013. № 1 (85). Ч. 2. Кн. 1. С. 402.

⁷ Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.

⁸ Bryhinets, O., Shapoval, R., Bakhaieva, A., Pchelin, V., & Fomenko, A. (2021). Problems of intellectual property in the national security system of the country. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*. 2021. № 8(3). P. 473.

матеріальні ресурси, які призначені для захисту цивільної авіації від актів незаконного втручання та інших протиправних посягань⁹.

З викладеного визначення слідує, що безпека – це комплекс заходів та ресурсів, спрямованих на захист об'єкта від незаконних посягань. На нашу думку, вказане вище визначення містить певний недолік, адже комплекс заходів та ресурсів – це своєрідний інструмент, за допомогою якого забезпечується безпека, а не сама безпека як певний стан.

Відповідно до Словника української мови у 20 т. (за ред. В.М. Русанівського, Н.Г. Озерова), безпека – стан, коли кому-, чому– небудь ніхто і ніщо не загрожує. Безпека, відповідно до даного джерела, диференціюється на екологічну, інформаційну та національну¹⁰.

Таким чином науковці підтверджують тезу про те, що безпека – це певний стан, а не сукупність заходів та ресурсів, спрямованих на захист відповідного об'єкта¹¹. У даному випадку йдеться про стан відсутності загроз об'єкту.

Що ж стосується диференціації безпеки на екологічну, інформаційну та національну, зауважимо, що подібний висновок базується на положеннях Конституції, в якій згадуються відповідні види (ст.ст 16, 17, 18)¹². Водночас додамо, що у цьому законодавчому акті називаються і інші види безпеки (наприклад, державна (ст. 17, 37), громадська (п. 7 ст. 138) тощо)¹³, з чого випливає, що: або останні види відносяться до перших в якості частини та цілого, або ж запропонований В.М. Русанівським та Н.Г. Озеровим перелік не є вичерпним.

На монографічному рівні до цікавих висновків щодо сутності поняття «безпека людини» дійшов В.В. Шаблистий, який науково

⁹ Правила супроводження в контрольованих зонах авіапідприємств матеріальних цінностей і пасажирів: наказ Державного департаменту авіаційного транспорту України від 11.06.1996 № 168/397 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0334-96/ed19960628/find?text=%C1%E5%E7%EF%E5%EA%E0#Text>.

¹⁰ Словник української мови: У 20 т. Т. 1. А-Б / Голов. наук. ред. В.М. Русанівський, наук. ред. Н.Г. Озерова; уклад.: Л.Л. Шевченко та ін. К.: Наукова думка, 2010. С. 430.

¹¹ Каторкін Р.А. Кримінально-правове забезпечення призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу в Україні у ХХ столітті. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: збірник наукових праць*. 2016. №4 (84). С. 285.

¹² Запобігання та протидія дискримінації в Україні. Множинна дискримінація: навч. посіб. / кол. авт.; ред. А. Є. Фоменко. Дніпро: Видавць Біла К. О., 2022. С. 28.

¹³ Шевченко С. І. Окремі аспекти правового регулювання забезпечення публічного порядку в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 6. С. 70.

обґрунтував, що безпека людини являє собою стан захищеності її життєво важливих інтересів (вітальних, фізичних, психологічних, генетичних, репродуктивних, інтелектуальних та духовних) від будь-яких загроз. Вказані елементи, зауважує вчений, належать до складових повноцінної життєдіяльності людини: вітальний представляє фізіологічну сторону життя людини; фізичний вказує на систематичне здоров'я і свободу фізичного пересування; психічний – відповідає за нормальне психічне здоров'я; інтелектуальний дозволяє здійснювати пізнавальну діяльність; генетичний передає здорову спадковість; репродуктивний – здатність до відтворення потомства; духовний – сукупність властивостей і якостей людини, що визначають стратегію його існування як соціального організму¹⁴.

Останнє визначення не тільки враховує основні ознаки безпеки, але і розкриває групи життєво важливих інтересів, що дозволяє науковцям всебічно розглянути окреслене питання.

У площині науки кримінального права під безпекою вбачається доречним розуміти стан захищеності відповідної групи суспільних відносин від протиправних посягань¹⁵.

Отже, розкривши зміст поняття «безпека», проаналізуємо такий її різновид, як національна безпека, який, як було вказано вище, є найбільш розповсюдженим у змісті чинної редакції Конституції України. Нагадаємо, саме в Основному законі наголошується на винятковій важливості цієї соціальної цінності.

Вперше на національному законодавчому рівні поняття «національна безпека» було розкрито у Законі України від 19 червня 2003 р. № 964-IV «Про основи національної безпеки України». Так, у цьому законодавчому акті зазначалося, що національна безпека – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, охорони дитинства, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, кібербезпеки та

¹⁴ Шаблистий В.В. Безпековий вимір кримінального права України: людиноцентристське дослідження : монограф. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ : Ліра ЛТД, 2015. С. 354.

¹⁵ Nestertsova-Sobakar O., Prymachenko V., Liudvik V., Bereznyak V., Sydorova E. Legal Approaches to the Regulation of Cryptocurrency and Business Ethics of ICO in the European Union. Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues. 2019. Vol. 22. Issue: Sp. P. 2.

кіберзахисту, соціальної політики та пенсійного забезпечення, житлово-комунального господарства, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам¹⁶.

Запропоноване визначення підтверджує тезу про те, що національна безпека передбачає захист не тільки держави як політико-територіальної організації суспільства, але і кожної людини окремо та суспільства в цілому. Вказана захищеність передбачає нормальне функціонування різних напрямків суспільного життя, які, в першу чергу, пов'язані з розвитком правової демократичної держави: правоохоронна діяльність уповноважених державних органів, боротьба з корупцією, міграційна політика тощо¹⁷. Нормальне функціонування відповідних напрямків досягається за рахунок виявлення, запобігання та нейтралізації різноманітних загроз національним інтересам.

Варто зазначити, що викладена вище дефініція була дещо розпливчатою, через що більшість суспільно небезпечних діянь, включених до КК України, могли розглядатися в якості злочинів та кримінальних проступків, що посягають на національну безпеку. Водночас нагадаємо, що розділ I Особливої частини КК України включає у себе кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України, тому для відмежування злочинів та кримінальних проступків цієї групи від інших суспільно небезпечних діянь важливо встановити їх характерні ознаки.

При проєктуванні чинного КК законодавець, як вдало зауважують автори підручника «Кримінальне право України: Особлива частина» (за ред. В.В. Сташиса та В.Я. Тація), виходив з того, що родовим об'єктом

¹⁶ Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text>.

¹⁷ Petrenko P., Stetsenko V., Fomenko A., Yunin O., Shevchenko S. Legal framework for competitive selection for positions of civil servants under the legislation of Ukraine and European countries. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2019. № 22 (5). P. 3.

складів цих злочинів та кримінальних проступків виступають суспільні відносини з охорони основ національної безпеки України: її конституційного ладу, суверенітету, територіальної недоторканності, обороноздатності. Іншими словами, родовим об'єктом цих злочинів є суспільні відносини, що забезпечують саме існування України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної і правової держави (ст. 1 Конституції України)¹⁸.

Останнє визначення родового об'єкта кримінальних правопорушень, включених до розділу I Особливої частини КК України, дозволяє краще зрозуміти зміст категорії «національна безпека», її основні складові елементи та, як наслідок, відмежувати групу суспільно небезпечних діянь, включених до згаданої структурної частини закону про кримінальну відповідальність від решти злочинів та кримінальних проступків.

Загрози, які нависли над нашою державою з 2014 р. (військова агресія з боку російської федерації, що вилилася у анексію АР Крим та окупацію окремих частин Донецької та Луганської областей; активність терористичних угруповань тощо) створили необхідність у прийнятті нового законодавчого акта, спрямованого на зміцнення національної безпеки України (нагадаємо, Закон України «Про основи національної безпеки України» було прийнято ще у 2003 р.).

Розробка нового акта тривала чотири роки. Як наслідок, 08.07.2018 р нарешті набрав чинності Закон України Закону України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII «Про національну безпеку України» (при цьому згаданий вище Закон України «Про основи національної безпеки України» втратив чинність – прим.).

У новому нормативно-правовому акті законодавець суттєво доопрацював зміст категорії «національна безпека України». Зокрема, відповідно до ч. 1 Закону України «Про національну безпеку України», національною безпекою України визнається захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз¹⁹.

Таким чином, на відміну від попереднього визначення національної безпеки, що містилося у Законі України «Про основи національної безпеки

¹⁸ Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. X. : Право, 2010. С. 23.

¹⁹ Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

України», нова дефініція передбачає, в першу чергу, захищеність таких обов'язкових атрибутів держави, як суверенітет, територіальна цілісність, демократичний конституційний лад тощо. Відтак, відтепер нове визначення національної безпеки відповідає уявленням про сутність цієї категорії в кримінально-правовому аспекті (нагадаємо, саме ці елементи науковці відносять до основ національної безпеки України під час визначення родового об'єкта кримінальних правопорушень, включених до розділу I Особливої частини КК України).

Окремо додамо, що під «іншими національними інтересами» розуміються життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян²⁰.

Таким чином, синхронізуючи наукову позицію з положеннями чинного законодавства можна дійти висновку про те, що національна безпека України як об'єкт кримінально-правової охорони – це сукупність суспільних відносин, що забезпечують охорону державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів.

Цікавою у розрізі дослідження національної безпеки України як об'єкта кримінально-правової охорони є позиція Я.О. Лантінова, який наполягає на тому, що дану категорію доречно розглядати у широкому на вузькому розумінні. Національна безпека у широкому сенсі, на думку вченого, являє собою систему «безпек» як усіх складових нації України (ієрархічне поєднання безпеки держави, безпеки недержавних об'єднань (громад) та безпеки фізичних осіб), так і поєднання усіх аспектів безпеки (безпеки військово-політичної, економічної, енергетичної, екологічної, інформаційної тощо). Є підстави вважати, що національна безпека у широкому сенсі співпадає з суспільною безпекою (не плутати з громадською безпекою)²¹.

Викладена позиція яскраво відображає підвиди національної безпеки (військово-політична, економічна, енергетична безпеки тощо), що дозволяє дійти висновку про те, що **воєнна безпека – це частина національної безпеки України.**

Також варто пам'ятати, що воєнну безпеку можна розглядати з точки зору людини, що є загальним поняттям по відношенню до безпеки військової служби, а тому є її частиною. При цьому безпека людини є всеохоплюючою категорією, яку слід досліджувати у різних сферах.

²⁰ Там само.

²¹ Лантінов Я.О. Щодо визначення національної безпеки України як об'єкта кримінально-правової охорони. *Форум права*. 2011. № 1. С. 572.

Однією з них є воєнна безпека, кримінально-правове забезпечення якої останнім часом зазнало суттєвих змін²²

Диференціація національної безпеки на згадані самостійні елементи, що тісно пов'язані між собою, дозволяє стверджувати про її системність. Під системою національної безпеки слід розуміти сукупність окремих порівняно самостійних і необхідним чином взаємопов'язаних і відокремлених елементів, що утворюють певну цілісність, яка забезпечує розвиток та захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, від внутрішніх і зовнішніх загроз²³.

Окремо додамо, що система національної безпеки – досить широке явище, що не обмежується згаданими вище видами безпеки. Далі ми розглянемо основні складові такої системи, втім, перш ніж перейти до відповідного аналізу, доречно розкрити зміст національної безпеки у вузькому розумінні.

Як вдало зазначає Я.О. Лантінов, під національною безпекою вузькому сенсі доречно розуміти вищий, найзагальніший рівень безпеки, який не може бути зведений до жодного з окремих аспектів. Змістом національної безпеки у вузькому сенсі є забезпечення «життя» нації України, її самобутньої життєдіяльності²⁴.

Таким чином, національна безпека охоплює не тільки безпеку держави, але і всього українського суспільства, всієї нації. Наведені роздуми дозволяють дійти висновку про те, що категорія «національна безпека» значно ширша за поняття «державна безпека». Вказані терміни потрібно розглядати в якості цілого та частини.

Аналіз основних положень чинної Конституції України, Закону України «Про основи національної безпеки України», результатів наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних учених з проблем визначення складових системи національної безпеки, найбільш реальних та потенційних загроз національній безпеці України у XXI ст., дає підстави стверджувати, що передусім необхідні своєчасне виявлення та запобігання і нейтралізація загроз, що створюють небезпеку життєво важливим національним інтересам в економічній, зовнішньополітичній, політичній, воєнній, соціальній, екологічній, інформаційній та ін. сферах функціонування суспільства та держави. Відповідно до такого сприйняття викликів і загроз національним інтересам у зазначених

²² Шаблистий В. В. Окремі питання кримінально-правового забезпечення воєнної безпеки людини та безпеки військової служби. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 400–406.

²³ Антонов В.О. Конституційно-правові засади національної безпеки України: монографія / наук. Ред. Ю.С. Шемшученко. Київ: ТАЛКОМ, 2017. С. 97.

²⁴ Лантінов Я.О. Щодо визначення національної безпеки України як об'єкта кримінально-правової охорони. *Форум права*. 2011. № 1. С. 572.

сферах доцільно окреслити такі складові системи національної безпеки Української держави: економічна безпека; політична безпека; соціальна безпека; воєнна безпека; екологічна безпека; інформаційна безпека; державна безпека²⁵.

Запропонований перелік складових елементів національної безпеки не є вичерпним. Зокрема, до числа таких елементів також можна віднести духовну, юридичну безпеку тощо²⁶. Дані види національної безпеки є особливо актуальними в умовах сьогодення. Як відомо, російська федерація використовує не тільки воєнні засоби нападу на нашу державу, а і ряд інших, намагаючись знищити українську націю. Наразі відомі численні випадки спроб вплинути на духовну безпеку українців, нав'язавши їм ряд «єдиновірних наративів».

Крім того, як відомо будь-яка війна завершується підписанням мирного договору. Після капітуляції держави-терориста, яка розв'язала варварську війну проти України (а це, переконані, лише питання часу), на порядку денному постануть важливі питання створення гарантій безпеки для нашої держави та всього цивілізованого світу, доведення вини суб'єктів кримінальних правопорушень та притягнення їх до відповідальності, виплати контрибуції, спрямованої на відновлення зруйнованих російськими військами та їх найманцями населених пунктів, об'єктів інфраструктури, підприємств, установ та організацій тощо. У ході цих процесів важливим буде забезпечення юридичної безпеки нашої держави, що передбачатиме укладення юридично довершених нормативних актів, які стануть основою для відбудови та подальшого розвитку нашої Батьківщини.

Таким чином, система національної безпеки являє собою сукупність взаємопов'язаних елементів. Посягання на будь-який з них заподіє шкоду всій системі. До числа основних елементів відносяться: воєнна безпека; державна безпека; духовна безпека; екологічна безпека; економічна безпека; інформаційна безпека; політична безпека; соціально-гуманітарна безпека; юридична безпека.

Отже, національна безпека України – одна з найбільш важливих цінностей, що поставлена під охорону закону про кримінальну відповідальність. Дана цінність утворює систему, до складу якої входить ціла низка елементів, серед яких і воєнна безпека.

²⁵ Антонов В.О. Конституційно-правові засади національної безпеки України: монографія / наук. ред. Ю.С. Шемшученко. Київ: ТАЛКОМ, 2017. С. 142-143.

²⁶ Шаблистий В.В. Безпековий вимір кримінального права України: людиноцентристське дослідження : монограф. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ : Ліра ЛТД, 2015. С. 354.

Проаналізувавши зміст та складові елементи категорії «національна безпека», розглянемо детальніше сутність воєнної безпеки України.

2. Поняття та ознаки воєнної безпеки України

Воєнна безпека – важливий самостійний елемент національної безпеки. Посягання на нього – загроза для існування всього українського суспільства. Відповідно до п. 2 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України», під воєнною безпекою варто розуміти захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від воєнних загроз²⁷.

З викладеного слідує, що воєнна безпека – це стан захищеності національних інтересів від реальних і потенційних загроз, що носять воєнний характер.

Поряд з воєнною безпекою в нормативно-правових актах широко використовується поняття «державна безпека», яка, нагадаємо, також є частиною національної безпеки.

Відповідно до п. 4 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України», державна безпека – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру²⁸.

Таким чином, поняття «воєнна безпека» за своїм змістом досить схоже на дефініцію державної безпеки, яка була розкрита вище. Водночас, як вказують автори навчального підручника «Забезпечення національної безпеки за основними напрямками життєдіяльності України» (за заг. ред. А. М. Кислого і М. П. Стрельбицького), якщо порівняти це визначення воєнної безпеки із законодавчим визначенням національної безпеки, як захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз, а також державної безпеки як захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру, то

²⁷ Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

²⁸ Там само.

стає очевидним, що саме характер воєнних загроз дає визначеність воєнної безпеки²⁹.

Відтак, положення п.п. 2, 4 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» дають підстави зробити висновок, що воєнна безпека відрізняється від державної характером загроз (у першому випадку вони відносяться до числа воєнних). Заразом вважаємо доволі дискусійною тезу про те, що воєнна безпека за тією ж ознакою відрізняється від національної, адже, як було неодноразово наголошено вище, воєнна безпека – це частина національної безпеки, тому посягання на першу апріорі призводить до порушення суспільних відносин, що забезпечують охорону національної безпеки України.

Отже, законодавець встановлює таку відмежувальну ознаку воєнної безпеки від державної, як воєнний характер загроз. При цьому зміст поняття «воєнні загрози» у згаданому нормативно-правовому акті не розкривається. Натомість, у п. 6 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» зазначається, що загрози національній безпеці України – явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України³⁰.

Прокстуючи дане визначення в площину питання визначення змісту категорії «воєнні загрози» отримуємо наступну дефініцію – явища, тенденції і чинники воєнного характеру, що унеможливають або ускладнюють надійний захист державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів.

Слід враховувати, що воєнна безпека має два аспекти: зовнішній та внутрішній. Внутрішній аспект воєнної безпеки, як правило, проявляється в умовах нестабільної соціально-політичної ситуації в країні і пов'язаний, перш за все, з проблемами захисту існуючого конституційного ладу, загостренням протиріч між різними соціальними групами, тероризмом та екстремізмом тощо. Зовнішній же аспект воєнної безпеки, у свою чергу, пов'язаний із станом взаємовідносин між суб'єктами міжнародного права та характеризується здатністю держави протидіяти спробам окремих держав або їх групам використовувати військову силу як інструмент вирішення суперечностей, що виникають,

²⁹ Забезпечення національної безпеки за основними напрямками життєдіяльності України: навчальний посібник: у 2-х ч.: Ч. I / В. А. Омельчук, М. П. Стрельбицький, С. Г. Гордієнко та ін.; за заг. ред. А. М. Кислого і М. П. Стрельбицького. Київ : Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2021. С. 144-145.

³⁰ Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

у різних сферах. Це передбачає необхідність наявності сучасного озброєння, ефективних збройних сил, формування системи колективної чи загальної безпеки, входження до складу тих чи інших військово-політичних союзів. Обидва аспекти воєнної безпеки в сучасні умови тісно переплітаються, тому для гарантованого забезпечення воєнної безпеки України потрібно створення та функціонування єдиної за задумом та планом системи. Основу її повинна скласти військова організація держави³¹.

Зовнішній та внутрішній аспекти воєнної безпеки безпосередньо залежать від джерел виникнення воєнних загроз. Так, посягання на воєнну безпеку всередині держави (корупція в оборонній сфері, негативні політичні процеси тощо) відносяться до числа внутрішніх воєнних загроз, тоді як відповідні суспільно небезпечні діяння з боку інших держав та зарубіжних організацій являють собою зовнішні воєнні загрози.

Основною метою забезпечення воєнної безпеки України є усунення зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці України у воєнній сфері та створення сприятливих умов для гарантованого захисту національних інтересів³².

На сьогоднішній день існує ряд загроз воєнній безпеці України, частина з яких викладена у Стратегії воєнної безпеки України³³. Зокрема, до числа глобальних воєнних загроз відносяться:

1) посилення боротьби за ресурси та міждержавної конкуренції із застосуванням політико-дипломатичних, економічних, інформаційних, воєнних і гібридних інструментів, зокрема економічних важелів впливу, приватних військових компаній, регулярних військ без знаків розрізнення;

2) загострення конфліктів, спричинених етнічними, релігійними, міграційними, економічними та іншими чинниками;

3) конкуренція держав у сфері космічних, квантових, інформаційних, кібернетичних, гіперзвукових, біологічних, нано– та інших технологій, розробленням на їх основі систем озброєнь з використанням нових фізичних принципів, робототехніки та новітніх матеріалів, мілітаризацією навколоземного космічного простору;

³¹ Дричик В.М. Наукові підходи до проблеми забезпечення воєнної безпеки в Україні. *Наукові перспективи*. 2022. № 10 (28). С. 56-57.

³² Богуцький П. Правовий режим воєнної (військової) безпеки: комплексні ознаки міжгалузевого інституту права. *Юридичний вісник*. 2014. № 4. С. 101.

³³ Юнін О.С. Деякі особливості судового захисту прав людини при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: науковий журнал*. 2016. № 3. С. 192.

4) поширення міжнародного тероризму та злочинності, загрозою розповсюдження зброї масового ураження³⁴.

Перелічені загрози поширюються на всі держави світу та відносяться до числа зовнішніх воєнних загроз. Будь-яка із зазначених загроз здатна спричинити імпульс для розгортання в подальшому широкомасштабної війни за участю значної кількості держав.

Що стосується регіональних загроз, визначених у Стратегії воєнної безпеки України (мілітаризація рф, анексія АР Крим та м. Севастополь, окупація частин Донецької та Луганської областей тощо), то 24.02.2022 вони перетворились у єдину глобальну воєнну загрозу – ведення повномасштабної війни проти України, агресія проти всього цивілізованого світу.

На основі аналізу положень Стратегії воєнної безпеки України до складових елементів даного виду національної безпеки можна віднести:

1. Забезпечення існування та надійного функціонування Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, інших органів державної влади, на які покладено функції оборони нашої Батьківщини – сили оборони – це той оплот, який щодня боронить нашу державу від зовнішніх та внутрішніх воєнних загроз.

2. Реалізація превентивних заходів, спрямованих на попередження воєнних загроз.

3. Відсіч воєнної загрози шляхом залучення воєнного, політичного, економічного, міжнародно-правового (дипломатичного), духовного, культурного та наукового потенціалу держави та суспільства: 1) розвиток оборонної промисловості; 2) використання новітніх високотехнологічних і високоефективних засобів ведення збройної боротьби³⁵; 3) ефективне управління силами та засобами; 4) підвищення рівня патріотичного виховання населення, правової та політичної культури українського суспільства; 5) подолання явища корупції; 6) взаємодія в оборонній сфері з державами-членами НАТО тощо³⁶.

Існують і інші позиції щодо кількості та сутності складових елементів воєнної безпеки. Наприклад, П.П. Богущкий наголошує на тому, що складові забезпечення воєнної безпеки є різними залежно від

³⁴ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України»: Указ Президента України від 25.03.2021 р. № 121/2021 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#n8>.

³⁵ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України»: Указ Президента України від 25.03.2021 р. № 121/2021 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#n8>.

³⁶ Там само.

мирного часу або ж періодів воєнної загрози чи війни. Серед таких складових у мирний час вчений виокремлює прогнозування й оцінку загроз воєнній безпеці України; прискорення реформування Збройних Сил України, інших військових формувань; охорону державного кордону, повітряного простору держави та підводного простору в межах територіального моря України, її суверенних прав у виключній (морській) економічній зоні й на континентальному шельфі та боротьбу з організованими злочинними угрупованнями, у тому числі міжнародними, які намагаються діяти через державний кордон України; виконання міжнародних договорів України у воєнній сфері; розвиток воєнної науки, формування науково-технічної й технологічної бази для створення високоефективних засобів збройної боротьби; технічна та логістична оснащеність Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів спеціального призначення на рівні, що відповідає викликам та утворює необхідні умови для ліквідації воєнних загроз; впровадження системи демократичного цивільного контролю над Збройними Силами України, іншими утвореними відповідно до законодавства військовими формуваннями, правоохоронними органами спеціального призначення; забезпечення соціального й правового захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей, військово-патріотичне виховання громадян України, підготовку молоді до військової служби в Збройних Силах України, інших військових формувань³⁷.

Думається, з огляду на зміст перелічених складників їх доречно розглядати в якості невід'ємних частин елементів воєнної безпеки, які були згадані нами вище (наприклад, підготовка молоді до служби в армії – частина першої групи елементів воєнної безпеки (забезпечення існування та надійного функціонування Збройних Сил України та інших військових формувань); розвиток воєнної науки – третьої тощо).

Отже, розглянувши зміст категорії «воєнна безпека», доречно проаналізувати питання її кримінально-правового забезпечення. Дана робота буде проведена в рамках наступного підрозділу нашого наукового дослідження.

3. Кримінальні правопорушення проти воєнної безпеки України

Як вдало зауважує С.О. Харитонов, у сучасних умовах, коли Україна знаходиться, по суті, у стані збройного конфлікту, питання воєнної безпеки держави виходять на перший план. Держава створює фундаментальну нормативно-правову базу, що визначає спеціальний

³⁷ Богущий П. Правовий режим воєнної (військової) безпеки: комплексні ознаки міжгалузевого інституту права. *Юридичний вісник*. 2014. № 4. С. 102.

правовий режим діяльності воєнної організації, права та обов'язки суб'єктів цієї організації. Основою цього режиму виступає військова дисципліна та військовий правопорядок. Цей правовий режим реалізується через систему відповідних засобів: організаційних, економічних, правових. Серед останніх засоби кримінально-правового регулювання суспільних відносин у сфері кримінальної відповідальності за військові злочини, що мають загально (спеціально) превентивний та карально-виховний характер відіграють суттєве значення. Саме кримінально-правова охорона суспільних відносин у сфері несення військової служби сприяє існуванню належної військової дисципліни та правопорядку у військових підрозділах, що виступає підґрунтям боєздатності цих підрозділів та в цілому утворюють стан обороноздатності та захищеності держави, та належний рівень воєнної безпеки України³⁸.

Повністю погоджуємось із зазначеною тезою. Дійсно, саме кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення), як правило, відносять до числа злочинів та кримінальних проступків, що посягають на воєнну безпеку держави. Водночас, крім актів деліктної поведінки, що включені законодавцем до розділу XIX КК України, існує цілий комплекс кримінальних правопорушень, що також прямо або опосередковано посягають на дану соціальну цінність (групу суспільних відносин)³⁹. Розглянемо їх детальніше.

КК України побудовано таким чином, що його Особлива частина диференційована на норми, об'єднані у розділи, як правило, за спільним об'єктом кримінальних правопорушень⁴⁰. На сьогоднішній день Особлива частина закону про кримінальну відповідальність складається з XX розділів серед яких немає такої складової частини, як «Кримінальні

³⁸ Харитонов С.О. Щодо деяких питань воєнної безпеки (військові злочини та безпека держави). Кримінальні загрози в секторі безпеки: практики ефективного реагування : матеріали панельної дискусії III Харків. міжнар. юридичного форуму «Право», м. Харків, 26 верес. 2019 р. / редкол.: В. Я. Тацій, Ю. Г. Барабаш, Б. М. Головкін, О. В. Таволжанський. Харків : Право, 2019. С. 132.

³⁹ Березняк В.С., Шаблістий В.В., Каторкін Р.А. Кримінологічні аспекти деліктної поведінки дітей в Україні / Juvenile policy as a component of supporting Ukraine's national security and defense (dedicated to the 53rd anniversary of the UN General Assembly adoption of the Declaration of the Rights of the Child and the 56th anniversary of the establishment of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs) : Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. P. 82. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/287/7882/16460-1>.

⁴⁰ Шевченко С. І. Особливості взаємодії Національної поліції з громадськістю в процесі забезпечення публічного порядку. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6, т. 2. С. 162.

правопорушення проти воєнної безпеки», що свідчить про те, що законодавець не виокремлює воєнну безпеку в якості родового об'єкта. Водночас, до Особливої частини закону про кримінальну відповідальність включено розділ «Злочини проти основ національної безпеки України». Нагадаємо, воєнна безпека – складова частина більш широкої категорії – національної безпеки України, тому очевидно, що до даної структурної частини КК мають бути включені суспільно небезпечні діяння, які посягають саме на воєнну безпеку.

Окремо зауважимо, що той факт, що злочини проти національної безпеки України включені до першого розділу Особливої частини свідчить про те, що дана група суспільних відносин має виняткове значення. Тому, цілком логічним є включення до відповідних норм санкцій, що передбачають доволі суворі покарання⁴¹.

На сьогоднішній день чинна редакція розділу I Особливої частини КК України має суттєвий недолік. Нагадаємо, відповідно до ст. 12 цього законодавчого акта кримінальні правопорушення поділяються на кримінальні проступки і злочини. Диференціація кримінальних правопорушень на зазначені види здійснюється на основні ступеня тяжкості вчиненого суб'єктом кримінального правопорушення суспільно небезпечного діяння та, як наслідок, – залежно від покарання, передбаченого у санкції відповідної норми закону про кримінальну відповідальність. Так, у випадку, якщо за вчинення акту деліктної поведінки у санкції норми Особливої частини КК України передбачено покарання у виді штрафу у розмірі понад три тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або покарання, пов'язане з позбавленням волі (на певний строк або довічне) – діяння відноситься до числа злочинів. У решті ж випадків має місце кримінальний проступок⁴².

Як було вказано вище, розділ I Особливої частини закону про кримінальну відповідальність має назву «Злочини проти основ національної безпеки України», тому, виходячи з положень ст. 12 даного нормативно-правового акта, санкції ст.ст. 109-114-2 повинні передбачати основне покарання у виді позбавлення волі (на певний строк або довічне) або штрафу у розмірі понад три тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Втім, санкції ч.ч. 1-2 ст. 111-1 КК України містять лише такий основний вид покарань, як

⁴¹ Юнін О.С. Мотив як ознака суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Випуск 3. Том 2. С. 182.

⁴² Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, що свідчить про віднесення цих суспільно небезпечних діянь до числа кримінальних проступків.

Для виправлення описаного недоліку було б доречно прийняти одне з наступних рішень:

1) викласти назву розділу I Особливої частини КК України у такій редакції: «Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України»;

2) передбачити у ч.ч. 1-2 ст. 111-1 КК України основний вид покарання у виді позбавлення волі або штрафу у розмірі понад три тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян;

3) виокремити ч.ч. 1-2 111-1 КК України в окремих склад кримінального правопорушення та включити його до іншого розділу закону про кримінальну відповідальність.

З огляду на зміст категорії «воєнна безпека» та її складові ознаки, що були проаналізовані нами вище, до числа кримінальних правопорушень, передбачених розділом I Особливої частини КК України, що посягають на вказану соціальну цінність можна віднести наступні (звісно за умови, що загроза національній безпеці нестиме саме воєнний характер): посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110 КК України); державна зрада (ст.111 КК України); колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК України); пособництво державі-агресору (ст.111-2 КК України); несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану (ст. 114-2 КК України).

Нагадаємо, відповідно до Стратегії воєнної безпеки України, поширення міжнародного тероризму та злочинності відноситься до глобальної воєнної загрози. Відтак, до кримінальних правопорушень, що прямо або опосередковано посягають на воєнну безпеку держави можуть бути віднесені окремі злочини та кримінальні проступки проти громадської безпеки, зокрема: терористичний акт (ст. 258 КК України); створення терористичної групи чи терористичної організації (ст. 258-3 КК України); створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (ст. 260 КК України).

У попередньому підрозділі нашого дослідження зазначалося, що забезпечення існування та надійного функціонування Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, інших органів державної влади, на які покладено

функції оборони нашої Батьківщини – важливий складовий елемент воєнної безпеки. Через це діяння, що посягають на порядок комплектування Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, апriorі порушують воєнну безпеку України⁴³. До числа таких кримінальних правопорушень відносяться: ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу (ст. 335 КК України); ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період (ст. 336 КК України); ухилення від проходження служби цивільного захисту в особливий період чи у разі проведення цільової мобілізації (ст. 336-1); ухилення від військового обліку або навчальних (спеціальних) зборів (ст. 337 КК України).

З огляду на зміст та ознаки воєнної безпеки до числа злочинів та кримінальних проступків, що посягають на дану соціальну цінність науковці також відносять окремі суспільно небезпечні діяння у сфері господарської діяльності (за умови, що загроза національній безпеці нестиме саме воєнний характер): забруднення або псування земель (ст. 239 КК України); порушення правил охорони або використання надр, незаконне видобування корисних копалин (ст. 240 КК України); забруднення атмосферного повітря (ст. 241 КК України); порушення правил охорони вод (ст. 242 КК України); знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу (ст. 245 КК України).

Без сумніву, до кримінальних правопорушень, що посягають на воєнну безпеку можна віднести і переважну більшість суспільно небезпечних діянь, проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку: пропаганда війни (ст. 436 КК України); виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів (ст. 436-1 КК України); виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників (ст. 436-2 КК України); планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни (ст. 437 КК України); порушення законів та звичаїв війни (ст. 438 КК України); застосування зброї масового ураження (ст. 439 КК України); розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового знищення (ст. 440 КК України); екоцид (ст. 441 КК України); геноцид (ст. 442 КК України); посягання на життя

⁴³ Каторкін Р. А. Суб'єкт ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 2. С. 191.

представника іноземної держави (ст. 443 КК України); злочини проти осіб та установ, що мають міжнародний захист (ст. 444 КК України); незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала (ст. 445 КК України); найманство (ст. 447 КК України)⁴⁴.

Отже, в чинній редакції КК України існує цілий комплекс норм, що передбачають кримінальну відповідальність за порушення воєнної безпеки держави. Окремі з них будуть більш детально проаналізовані нами в рамках наступних підрозділів даної роботи.

ВИСНОВКИ

У науці кримінального права під безпекою прийнято розуміти певний стан захищеності відповідної групи суспільних відносин від протиправних посягань.

Система національної безпеки складається з пов'язаних між собою елементів, до числа яких відносяться воєнна, державна, духовна, екологічна, економічна, інформаційна, політична, соціально-гуманітарна та юридична безпеки. Через повномасштабну війну, яку підступно розпочала російська федерація проти України, щоденно заподіюється значна шкода такому елементу національної безпеки, як воєнна безпека України.

Воєнна безпека України тісно пов'язана з державною безпекою. Водночас, дані категорії доречно розглядати в якості самостійних складових частин національної безпеки, що відрізняються одна від одної характером загроз національним інтересам.

Чинна редакція КК України не передбачає окремого розділу кримінальних правопорушень проти воєнної безпеки України. Не дивлячись на це, у змісті цього нормативно-правового акта існує чимала кількість злочинів та кримінальних проступків, які прямо або опосередковано заподіюють шкоду даному елементу національної безпеки, серед яких весь спектр кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення), суспільно небезпечні діяння проти забезпечення призову та мобілізації (ст.ст. 335-337 КК України), переважна більшість злочинів та кримінальних проступків, включених до розділу XX Особливої частини КК України та окремі кримінальні правопорушення проти: основ національної безпеки (наприклад, ст.ст. 110, 111, 111-2, 114-2 КК України), громадської безпеки (наприклад, ст.ст. 258, 258-2, 260 КК України) тощо.

⁴⁴ Bershov, H., Hrytenko, O., Khashev, V., & Fialka, M. Assessing and Evaluating the General Legal Characteristics of War Crimes: A Basic Necessity or a Confused Platform. *Ius Humani. Law Journal*. 2022. № 11(1). P. 45.

Зміст розділу I Особливої частини КК України «Злочини проти основ національної безпеки України» не відповідає її назві, адже суспільно небезпечні діяння, передбачені ч.ч. 1-2 ст. 111-1 КК України відносяться до числа кримінальних проступків. З огляду на це доречно або замінити назву даного розділу на «Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України», або внести корективи до санкцій ч.ч. 1-2 ст. 111-1 закону про кримінальну відповідальність, або ж виокремити перелічені суспільно небезпечні діяння в окремий склад кримінального правопорушення та включити його до іншого розділу Особливої частини.

АНОТАЦІЯ

Дослідження присвячено аналізу питання кримінально-правового забезпечення воєнної безпеки України. Зазначається, що у зв'язку з війною, яку підступно розв'язала російська федерація проти України, саме цьому виду національної безпеки заповіюється найбільша шкода.

Встановлено, що воєнна безпека відрізняється від державної характером загроз національним інтересам України. Складовими елементами воєнної безпеки є: забезпечення існування та надійного функціонування ЗСУ та інших військових формувань; реалізація превентивних заходів, спрямованих на попередження воєнних загроз; відсіч воєнної загрози шляхом залучення воєнного, політичного, економічного, міжнародно-правового, духовного, культурного та наукового потенціалу держави та суспільства тощо.

Наголошено, що до кримінальних правопорушень, що прямо або опосередковано посягають на воєнну безпеку України відносяться: всі злочини та кримінальні проступки проти встановленого порядку несення військової служби; переважна більшість суспільно небезпечних діянь, включених до розділу XX Особливої частини КК України; кримінальні правопорушення проти забезпечення призову та мобілізації; окремі кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки; окремі кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки тощо.

Література

1. Антонов В.О. Конституційно-правові засади національної безпеки України: монографія / наук. Ред. Ю.С. Шемшученко. Київ: ТАЛКОМ, 2017. 576 с.

2. Березняк В.С., Шаблистий В.В., Каторкін Р.А. Кримінологічні аспекти деліктної поведінки дітей в Україні / *Juvenile policy as a component of supporting Ukraine's national security and defense (dedicated to the 53rd anniversary of the UN General Assembly adoption of the Declaration of the Rights of the Child and the 56th anniversary of the establishment of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs)* : Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. P. 79-102.

URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/287/7882/16460-1>.

3. Богуцький П. Правовий режим воєнної (військової) безпеки: комплексні ознаки міжгалузевого інституту права. *Юридичний вісник*. 2014. № 4. С. 100-107.

4. Дричик В.М. Наукові підходи до проблеми забезпечення воєнної безпеки в Україні. *Наукові перспективи*. 2022. № 10 (28). С. 50-60.

5. Забезпечення національної безпеки за основними напрямками життєдіяльності України: навчальний посібник: у 2-х ч.: Ч. I / В. А. Омельчук, М. П. Стрельбицький, С. Г. Гордієнко та ін.; за заг. ред. А. М. Кислого і М. П. Стрельбицького. Київ : Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2021. 304 с.

6. Запобігання та протидія дискримінації в Україні. Множинна дискримінація : навч. посіб. / кол. авт.; ред. А. Є. Фоменко. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2022. 236 с.

7. Каторкін Р. А. Суб'єкт ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 2. С. 190-196.

8. Каторкін Р.А. Кримінально-правове забезпечення призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу в Україні у ХХ столітті. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: збірник наукових праць*. 2016. №4 (84). С. 285-291.

9. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

10. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Х. : Право, 2010. 608 с.

11. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

12. Лантінов Я.О. Щодо визначення національної безпеки України як об'єкта кримінально-правової охорони. *Форум права*. 2011. № 1. С. 570-574.

13. Правила супроводження в контрольованих зонах авіапідприємств матеріальних цінностей і пасажирів: наказ Державного департаменту авіаційного транспорту України від 11.06.1996 № 168/397 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0334-96/ed19960628/find?text=%C1%E5%E7%EF%E5%EA%E0#Text>.

14. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

15. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text>.

16. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України»: Указ Президента України від 25.03.2021 р. № 121/2021 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#n8>.

17. Словник української мови: У 20 т. Т. 1. А-Б / Голов. наук. ред. В.М. Русанівський, наук. ред. Н.Г. Озерова ; уклад.: Л.Л. Шевченко та ін. К.: Наукова думка, 2010. 911 с.

18. Харитонов С.О. Щодо деяких питань воєнної безпеки (військові злочини та безпека держави). Кримінальні загрози в секторі безпеки: практики ефективного реагування : матеріали панельної дискусії III Харків. міжнар. юридичного форуму «Право», м. Харків, 26 верес. 2019 р. / редкол.: В. Я. Тацій, Ю. Г. Барабаш, Б. М. Головкін, О. В. Таволжанський. Харків : Право, 2019. С. 129-133.

19. Шаблистий В.В. Безпековий вимір кримінального права України: людиноцентристське дослідження: монограф. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ: Ліра ЛТД, 2015. 420 с.

20. Шаблистий В.В. Про публічність та приватність кримінально-правового забезпечення інформаційної безпеки людини. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2013. № 1. С. 177–184.

21. Шаблистий В. В. Окремі питання кримінально-правового забезпечення воєнної безпеки людини та безпеки військової служби. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 400–406.

22. Шевченко С.І. Адміністративно-правове регулювання поліцейської діяльності щодо забезпечення публічного порядку : дис...канд. юрид. наук. Дніпро, 2018. 211 с.

23. Шевченко С. І. Окремі аспекти правового регулювання забезпечення публічного порядку в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 6. С. 68–71.

24. Шевченко С. І. Особливості взаємодії Національної поліції з громадськістю в процесі забезпечення публічного порядку. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6, т. 2. С. 162–166.

25. Юнін О.С. Деякі особливості судового захисту прав людини при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: науковий журнал*. 2016. № 3. С. 191–197.

26. Юнін О.С. Мотив як ознака суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Випуск 3. Том 2. С. 178–184.

27. Юнін О.С. Пріоритетність захисту прав та законних інтересів людини в діяльності поліції. *Митна справа*. 2013. № 1 (85). Ч. 2. Кн. 1. С. 401-405.

28. Bershov, H., Hrytenko, O., Khashev, V., & Fialka, M. Assessing and Evaluating the General Legal Characteristics of War Crimes: A Basic Necessity or a Confused Platform. *Ius Humani. Law Journal*. 2022. № 11 (1). P. 43-60.

29. Bryhinets, O., Shapoval, R., Bakhaieva, A., Pchelin, V., & Fomenko, A. (2021). Problems of intellectual property in the national security system of the country. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*. 2021. № 8(3). P. 471-486.

30. Nestertsova-Sobakar O., Prymachenko V., Liudvik V., Bereznyak V., Sydorova E. Legal Approaches to the Regulation of Cryptocurrency and Business Ethics of ICO in the European Union. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2019. Vol. 22. Issue: Sp. P. 1-6.

31. Petrenko P., Stetsenko V., Fomenko A., Yunin O., Shevchenko S. Legal framework for competitive selection for positions of civil servants under the legislation of Ukraine and European countries. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2019. № 22 (5). P. 1-6.

Information about the authors:

Yunin Oleksandr Serhiiovych,

Doctor of Law, Professor,

Honored Worker of Science and Technology of Ukraine

First Vice-Rector

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

26, Gagarin Avenue, Dnipro, 49005, Ukraine

Shevchenko Serhii Ivanovych,

Candidate of Law, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Criminal and Legal Disciplines,

Director of the Educational and Scientific

Institute of Distance Learning and Advanced Training

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

26, Gagarin Avenue, Dnipro, 49005, Ukraine